

Het boxensysteem: “Prison of our own device” ¹

Reactie op consultatie Wet werkelijk rendement box 3²

■ 1 Inleiding

Aanleiding voor deze bijdrage is het voorstel voor nieuwe vormgeving van box 3: “Wijziging van de Wet inkomstenbelasting 2001 voor het belasten van het werkelijk rendement uit sparen en beleggen” (Wet werkelijk rendement box 3). Ik zal inhoudelijk een reflectie geven op een aantal onderdelen van dit voorstel. Dit doe ik echter in de context, en overtuiging, dat een algehele herziening van de inkomstenbelasting noodzakelijk is. Ik wil graag een persoonlijke bijdrage leveren aan de gedachtevorming rondom een nieuw stelsel en enkele ideeën presenteren.

Ik richt me voornamelijk op een herontwerp van het huidige algehele boxen-systeem. Het achterliggende idee is dat het herontwerpen van het boxensysteem een betere startpositie kan bieden om aanpalende maatschappelijke vraagstukken aan te pakken. Denk bijvoorbeeld aan het omgaan met inkomens- en/of vermogensongelijkheden en de wenselijkheid om de belastingdruk op inkomen te verschuiven naar die op verbruik.

■ 2 Abstract

De doelen van het herontwerpen boxen-systeem is meer evenwicht te creëren met een eenvoudiger systeem.

Het eerst (evenwichts) concept is dat inkomen uit kapitaal op lange termijn gelijk belast moet worden als inkomen uit arbeid.³ Daarvoor wordt een zuivere splitsing gemaakt tussen inkomen uit kapitaal versus inkomen uit arbeid.

Dit vul ik nader in:

- Inkomen uit kapitaal behelst in principe alle kapitaalgoederen met het idee om volledige neutraliteit/evenwicht te bewerkstelligen vanuit de verstrekker/bezitter van kapitaal. Dus ook de eigen woning, bedrijfspanden en box 3 bezittingen. Met de nationale en internationale concurrentie voor investeringen in beschouwing, schets ik hoe de heffing op het inkomen op kapitaal gestructureerd kan worden.
- Inkomen uit arbeid zal in grote mate gevrijwaard worden verstorende effecten die verband houden met kapitaalgoederen, met als grootste post de hypotheekaftrek die huizenbezitters benutten. Dat biedt mogelijkheden voor een gericht sociaal beleid door huidige ongelijkheid tussen huizenbezitters en huurders te verzachten, maar vooral de mogelijkheid te creëren om een shift te kunnen maken in de toekomst van belastingen op arbeid naar verbruiksbelastingen.⁴

Voor een groot deel onderken ik de conclusie dat de belastingheffing over het inkomen uit sparen en beleggen een mix moet zijn van vermogensaanwasbelasting (als hoofdregel) en vermogenswinstbelasting. Ik pleit echter dat:

- Het nieuwe stelsel gaat gelden voor alle vermogensbestanddelen die in het huidige box 3 stelsel vallen én specifieke vermogensbestanddelen dat nu in box 1 of box 2 vallen.
- Voor de vermogensbestanddelen die onder de vermogenswinstbelasting vallen, pleit ik voor een stelsel van een aangepaste historische kostprijs.

De gemaakte voorstellen zijn eigenlijk evolutionair van aard vanuit twee perspectieven. Ten eerste, mijn

¹ Titel is geïnspireerd door het nummer ‘Hotel California’ van de Eagles: “We are all just prisoners here of our own device”.

² Ik ben werkzaam als fiscalist. Deze bijdrage is geschreven op persoonlijke titel.

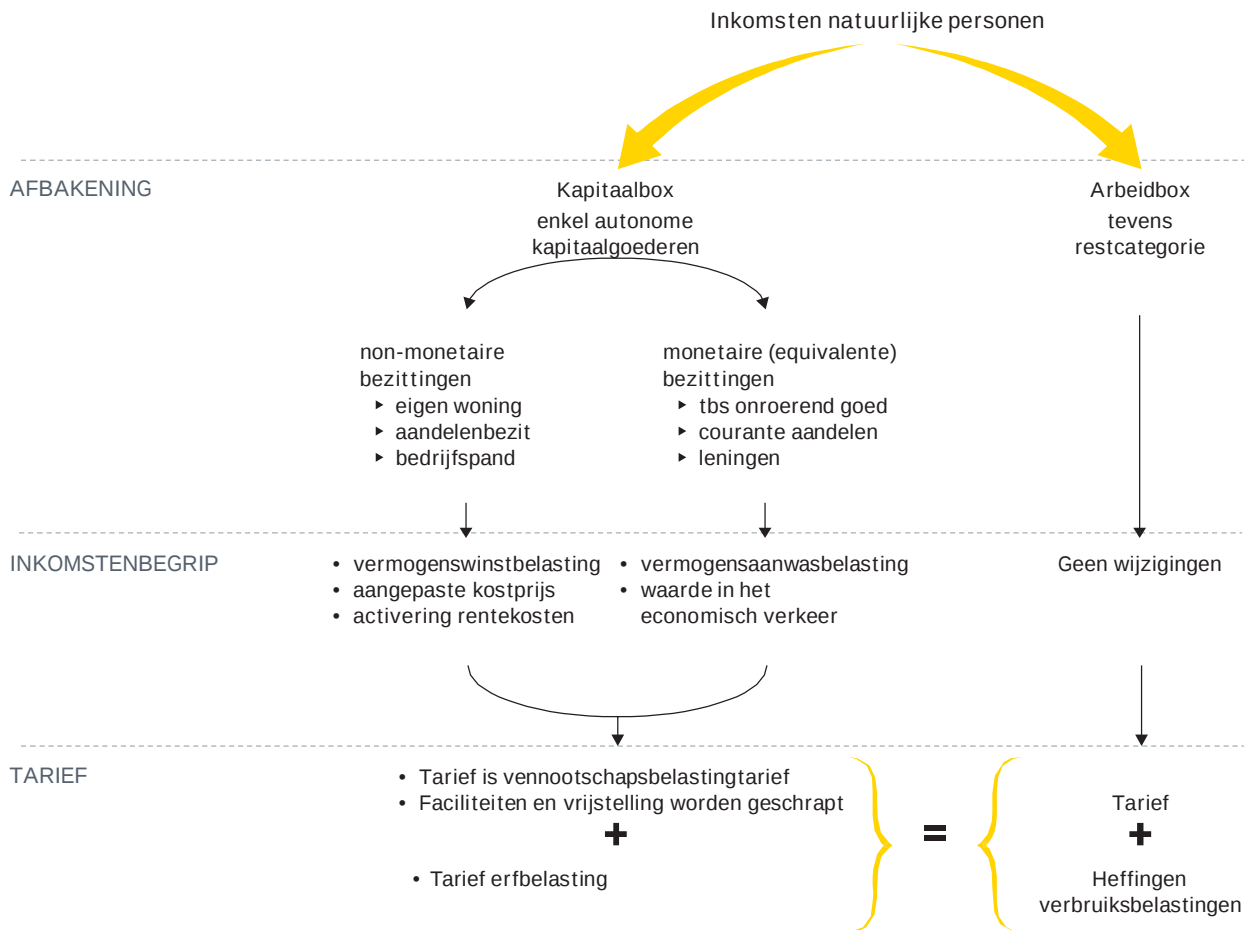
³ Dit is ingegeven door de gedachte dat het nemen van deze gelijkheid als startpunt noodzakelijk is om een belastingstelsel te ontwerpen die breed maatschappelijk aanvaardbaar zijn.

⁴ Het rapport The Taxshift – An EU Fiscal Strategy to Support the Inclusive Circular Economy van het Ex’tax project.

voorstellen plaats ik in de context van concepten en bestaande leerstukken in het Nederlands fiscaal recht, met name goed koopmansgebruik en het onderscheid tussen ondernemen en beleggen. Ten tweede, ik grijp terug naar een principle based system, in tegenstelling van de huidige voorstellen die mijn inziens steeds meer de kenmerken van een rule based systeem vertonen.

Waarom denk ik dat mijn voorstellen het stelsel eenvoudiger kan maken? Door, met als doel het aantal variabelen te verminderen, in te grijpen in: 1) het aantal boxen, 2) het inkomensbegrip en 3) de tarieven.

Schematisch kan dit als volgt weergegeven:

■ 3 De inkomstenbelasting / observaties

Om een probleem op te lossen is het gebruikelijk om het onderwerp vanuit verschillende perspectieven te analyseren. De volgende observaties hebben een rol gespeeld in het verdere denkproces:

Wat op dit moment belast is in de inkomstenbelasting, is behoorlijk abstract

Met de invoering van een vermogensaanwasbelasting en daarmee het belasten van reële vermogensinkomsten komt er een verschuiving in wat gezien wordt als een inkomen en dus wat wordt belast (bij natuurlijke personen). Een bondige samenvatting het begrip inkomen trof ik aan in de volgende overweging uit 1955 van de U.S. Supreme Court:⁵

“...gains, profits, and the income derived from salaries, wages, or compensation for personal service ... of whatever kind and in whatever form paid, or from professions, vocations, trades, businesses, commerce, or sales, or dealings in property, whether real or personal, growing out of the ownership or use of or interest in such property; also from interest, rent, dividends, securities, or the transaction of any business carried on for gain or profit, or gains or profits and the income derived from any source whatever...”

Een poging om het bondig te definiëren zal helpen om de maatschappelijke acceptatie en betrokkenheid te vergroten bij de achttien miljoen mensen die hierdoor geraakt kunnen worden.⁶

Reguliere voordelen en het indirect rendement worden in het voorstel gerekend tot het totaalvoordeel. Prima! Maar dan wordt ook het eigen gebruik van een woning als een belastbaar voordeel gezien. Daarmee wordt geweld gedaan aan de eenvoud en uitboerbaarheid van een stelsel.

Er zijn maatschappelijke trends die van invloed zijn op de inkomstenbelasting

Ten eerste betreft dit de discussie omtrent inkomens- en vermogensongelijkheid. Hier kom ik later op terug.

Ten tweede, en van groot belang bij het herontwerpen van het boxensysteem, betreft dat de vervaging van het onderscheid tussen werknemers, zelfstandigen zonder personeel en (IB-)ondernemers met personeel. Met de verlaging van de zelfstandigenaftrek, lijkt de weg van arbeidsneutraliteit te zijn ingeslagen. Het inkomen van de verschillende groepen die arbeid leveren wordt hetzelfde belast. Toegepast op inkomsten uit vermogen, zou dit concept leiden tot een belastingheffing zonder onderscheid tussen beleggen, ondernemen of andere vormen van bezit, zoals bijvoorbeeld de eigen woning.

Dit neutraliteitsconcept zou wat mij betreft de basisgedachte van belastingheffing moeten zijn, vanwege de eenvoud. Als ik een lening verstrek, kan ik met de inkomstenbelasting in aanraking komen via de winstsfeer, de resultaatsfeer, de terbeschikkingstellingssfeer (alle drie in box 1) of box 3. Vooral tussen box 1 en box 3 verschilt de belastingafdracht enorm. Terwijl in alle gevallen de bepalende kenmerken van die vordering zijn dat ik een lening heb verstrekt en terugbetaald wil worden.

⁵ Commissioner v. Glenshaw Glass Co. 348 U.S. 426.

⁶ Het loonbegrip is bijvoorbeeld wel bondig gedefinieerd.

De inkomstenbelasting is maar een onderdeel van het belastingarsenaal, en de samenhang kan niet uit het oog worden verloren om de arbitrage te beperken

Bij de loonbelasting en de dividendbelasting als voorheffingen op de inkomstenbelasting is de samenhang duidelijk. De koppeling tussen de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting wordt geïllustreerd door een publicatie van het CPB.⁷ Op grond van hun onderzoek concluderen de auteurs dat er reden is om te veronderstellen dat het oppotten van vermogen (in verschillende vormen) in BV's op grote schaal plaatsvindt (vermogen dat wellicht uit box 3 naar box 2 is overgebracht). Fiscale planning dus.

Daarnaast, in Nederland waren er in 2018 naar verluidt bijna een miljoen (actieve en inactieve) BV's, waarvan maar een minderheid operationele vennootschappen betrof. De cijfers duiden erop dat het Nederlandse belastingstelsel incentives biedt om een BV op te richten of aan te houden en alle administratieve en juridische kosten van instandhouding te accepteren. In de gevallen waar BV's louter worden gebruikt voor een fiscaal voordeel, is dus de afweging gemaakt dat de baten, inclusief fiscale besparingen, groter zijn dan de kosten. Vanuit een macro-economisch perspectief is dit m.i. een voorbeeld van een Pareto-inefficiëntie, een allocatie van middelen die ten koste gaat van de overheid en de maatschappij in brede zin.

Nederland is een onderdeel van een internationale rechtsorde en markt, en dat beperkt de fiscale soevereiniteit

Het vennootschapsbelastingtarief lijkt voornamelijk een resultante van internationale verhoudingen / competitie. Een voorbeeld van een Nash evenwicht⁸. Anders gezegd, het vennootschapsbelastingtarief van een land wordt nog het beste verklaard door het vennootschapsbelastingtarief van het buurland.

In 2017 konden we vaststellen dat het gemiddelde vennootschapsbelastingtarief in OECD landen exclusief de Verenigde Staten in een periode van 25 jaar een duikeling maakte van bijna 50% naar iets boven 20%.⁹ Het voorgestelde tarief, in het kader van fiscale hervormingen in de Verenigde Staten, was gekozen om het gemiddelde tarief van de OESO landen te benaderen, overigens wel met grondslagverbreding. De grootste economie ter wereld ging concurreren op basis van het belastingtarief.

De concurrentie tussen landen kan ook vanuit ander perspectief worden bekeken. Een van de bouwstenen van de Europese Unie (EU) is dat er geen beperkingen mogen zijn in het kapitaalverkeer tussen de lidstaten. De ECB stuurt erop aan om de rentever verschillen in staatobligaties, die ontstaat door een andere risicoschatting tussen de zuidelijke landen en noordelijke landen in de Eurozone, te beperken. Vrijheid van kapitaal zou moeten leiden tot een uniform reëel rentepercentage in het hele EU gebied, anders zal er arbitrage zijn. Leiden vervolgens grote verschillen in het belastingtarief op inkomsten uit kapitaalgoederen tot een verstoring van de interne markt? Omdat het netto rendement bepalend is voor investeerders, zal dat ook op de langere termijn leiden tot harmonisatie van de inkomstenbelasting.

⁷ De economische activiteit van besloten vennootschappen, CPB - juli 2022.

⁸ Philipp Heimberger, Corporate tax competition: A meta-analysis, European Journal of Political Economy Volume 69, September 2021. Ontleend aan de conclusie: "a one percentage point decline in corporate tax rates in competitor jurisdictions is, on average, associated with a fall in the corporate tax rate at home by about 0.8% – with the 95% confidence interval ranging from 0.7% to 0.9%."

⁹ Source: Organisation for Economic Co-operation and Development and Oxford, University Centre for Business Taxation.

Dit zijn geen observaties die ik als negatief beschouw. Integendeel, ze beperken weliswaar de fiscale keuzemogelijkheden, maar bieden ook een mogelijkheid om de bepaalde tarieven als ankerpunt te beschouwen.

Maar bovenal is het boxensysteem te complex

Als we alleen voor de inkomstenbelasting naar de relatie tussen inkomsten en heffing kijken, dan krijgen we de volgende formule:

Tarief Box 1	Inkomen uit werk	+
.....		
Tarief Box 1	Inkomen uit woning	-/- ¹⁴
.....		
Tarief Box 2	Inkomen uit aanmerkelijk belang	+
.....		
Tarief Box 3	Inkomen uit sparen en beleggen	+
Inkomstenbelastingheffing		

Deze formule is een grove vereenvoudiging van de huidige regeling. De realiteit is dat elke afwijking van de bovenstaande variabele in de formule, bijvoorbeeld tarief of inkomensbegrip, tot een eigen sub-formule leidt. En dit heeft consequenties.

Zolang er een mogelijkheid is voor de belastingplichtige om tussen de boxen te schuiven, dan zal dat ook gebeuren, wanneer dat leidt tot concrete belastingbesparing. Het opwerpen van wettelijke barrières zal het ongetwijfeld moeilijker maken, maar zonder een fundamentele herziening zal er altijd 'warmtetransport' zijn.

■ 4 Naar twee boxen: arbeid en kapitaal

Ik neem als een startpunt dat het primaire inkomen de optelsom is van de beloningen van de productiefactoren kapitaal, arbeid, natuur en ondernemerschap. Het is logisch om de fiscale boxen aan te laten sluiten bij de beloning van de productiefactoren. Dat is ook momenteel grotendeels het geval. We dienen dit echter te vereenvoudigen. Ik zal hierop ingaan met betrekking tot de productiefactoren: arbeid, kapitaal en ondernemerschap. Natuur laat ik buiten beschouwing, omdat deze voornamelijk onder de productiefactor kapitaal kan worden geschaard.

In een eerder artikel¹⁰ heb ik ingezoomd op de afbakening tussen kapitaalinkomen en inkomen waar een samenloop is tussen kapitaal en arbeid, i.e. ondernemen. Dezelfde redenering kan ons helpen om de productiefactor 'ondernemerschap' te ontleden in arbeid en kapitaal.

Een persoon drijft een onderneming in fiscale zin indien:

- A. sprake is van een duurzame organisatie van arbeid en kapitaal
- B. waarmee wordt deelgenomen aan het economische verkeer
- C. met het oogmerk winst te behalen, en die winst redelijkerwijs te verwachten is.

Met enkele tussenstappen, gebaseerd op het Capital Asset Pricing Model (CAPM),¹¹ stelde ik dat het verwachte fiscale resultaat van een onderneming ('E(fiscR)') als volgt kan worden samengevat:

$E(\text{fiscR}) = \text{rendement arbeid} + \text{rendement normaal vermogensbeheer (oftewel rendement kapitaal)}$

De reden om CAPM¹² erbij te betrekken is dat deze een verband toont tussen risico en rendement bij de inzet van de productiefactor kapitaal. Meer risico zal normaliter tot een hoger rendement leiden. Dat biedt dan een legitieme theoretische grondslag om kwantitatieve maatstaven toe te passen om de winst toerekenbaar aan de productiefactor kapitaal te bepalen.

In 2019 stelde de staatssecretaris nog:¹³

'Bij de samenloop van kapitaalinkomen en arbeidsinkomen is het ingewikkeld om het onderscheid tussen kapitaalinkomen en arbeidsinkomen te maken. Het is namelijk niet mogelijk om exact vast te stellen welk deel van het inkomen als rendement op het kapitaal tot stand komt en welk deel van het inkomen voortvloeit uit arbeidsprestaties.'

De vraag is echter of exact vaststellen nodig is wanneer sprake is van een ondernemerschap, immers:

- 1) Het algemene uitgangspunt is dat ondernemerschap een combinatie is van arbeid en kapitaal. Dit is een norm/kernwaarde waarop we verder kunnen bouwen.¹⁴

¹⁰ S. Eftimov, Bèta en Alpha: de blokken om ondernemerschap in onroerend goed te onderbouwen, NTFRA 2019/6.

¹¹ Het CAPM is geïntroduceerd door Jack Treynor (1961, 1962), William F. Sharpe (1964), John Lintner (1965) en Jan Mossin (1966).

¹² Voor de economen: de formule die ik toelichtte in NTFRA 2019/6 luidde $E(\text{fiscR}) = \alpha + R_f + \beta * (E(R_m) - R_f)$.

¹³ Antwoord op vragen van het lid Nijboer over het Scandinavische duale stelsel voor het belasten van directeuren-groothoofden (dga's), 15 mei 2019, 2019D19312.

¹⁴ S. Eftimov, Belastingheffing 2.0: modellen in de fiscaliteit, NTFRA 2020/1. In dat artikel pleit ik ervoor om het fiscale stelsel om te zetten van een juridisch naar een meer economisch georiënteerd stelsel. Gebruik van modellen zorgt voor standaardisatie in de complexe materie, waarmee de rechtszekerheid en de controleerbaarheid worden versterkt.

- 2) We hebben de mogelijkheid om criteria te formuleren om de winst toerekenbaar aan de productiefactor kapitaal te bepalen.

Hoe ziet dit er dan uit? Op grond van het eerste uitgangspunt, komen wij tot de vergelijking:

(Fiscale) ondernemingswinst = Rendement arbeid + Rendement kapitaal

Deze vergelijking kan worden herschreven als:

Rendement arbeid = (Fiscale) ondernemingswinst – Rendement kapitaal

Dit heeft tot gevolg dat Arbeid als “restpost” wordt beschouwd¹⁵. Is dit een valide/logisch uitgangspunt? Ik meen van wel: het reflecteert de gedachte dat de inzet van arbeid en kapitaal moet leiden tot een rendement dat het rendement op normaal vermogensbeheer te boven gaat.^{16 17} Dit is een algemeen aanvaard uitgangspunt in de fiscaliteit.

Het is een vergelijking met twee onbekenden. Dit kunnen we vereenvoudigen indien wij een kwantitatieve / meetbare invulling geven van het inkomensbegrip voor kapitaal. Het vereist een nadere afbakening van wat ‘kapitaal’ inhoudt en aansluiting zoeken bij louter financiële waarden (waarde op peildatum, ontvangsten, etc).

Voor de berekening van ondernemingswinst stel ik voor om zoveel mogelijk de huidige methoden te hanteren, waardoor goed koopmansgebruik (GKG) bij de berekening van ondernemingswinst bepalend blijft. Ik geef toepassing van GKG een centrale rol, met de gedachte dat daarmee optimaal gebruik wordt gemaakt van meer dan 100 jaar fiscale jurisprudentie en denkwerk. Ik doe wel voorstellen voor bepaalde wettelijke inbreuken op de toepassing van GKG, om de subjectieve keuzevrijheid, en daarmee de complexiteit te beperken.

De uitkomst van deze denkexercitie is om tot een berekening te komen met slechts één onbekende. Dit opent de weg om twee boxen-systeem te hanteren: arbeid en kapitaal.

¹⁵ P. Kavelaars, Zicht op een duale inkomstenbelasting?, p. 231, Rijkersbundel, 2013 Tilburg University

¹⁶ HR 17 augustus 1994, nr. 29.755, BNB 1994/319.

¹⁷ Meestal wordt dat aangeduid als arbeid+ die leidt tot rendement+. Dat impliceert ook dat er onderscheid is tussen arbeid in het kader van normaal vermogensbeheer en extra arbeid die tot een hoger rendement leidt.

■ 5 Vormgeving kapitaalbox

5.1 De noodzaak om een splitsing aan te brengen in een kapitaalbox

De volgende vraag die opkomt is of de bezittingen die toegerekend gaan worden aan de kapitaalbox gelijk behandeld moeten worden? Is er een belangrijk onderscheid tussen de verschillende bezittingen waardoor een noodzaak ontstaat tot differentiëren? Er zijn verschillende mogelijkheden en perspectieven om dit te beoordelen.

Ik meen dat het belangrijkste onderscheid betreft of bezittingen¹⁸ al dan niet courant zijn vanuit het perspectief van de belastingplichtige. Courant betekent hier: onmiddellijk liquide te maken. Dit onderscheid is relevant uit het oogpunt van de huidige regels (GKG) voor de belastbaarheid van het activum. Dan geldt:

- Liquide/courante bezittingen – worden gewaardeerd tegen de waarde in het economische verkeer (WEV) per peildatum (einde jaar).
- Niet-courante bezittingen – worden gewaardeerd tegen historische kostprijs.

Naar mijn mening heeft dit als gevolg dat een onderscheid moet worden aangebracht binnen de nieuwe kapitaalbox, wat leidt tot twee subcategorieën:

- bezittingen die onmiddellijk liquide te maken zijn, noem ik hierna “monetair equivalente bezittingen”,
- de andere bezittingen: “de niet-monetaire bezittingen”.

Op dit punt ben ik het deels eens met de voorstellen waar dit tot uitdrukking komt. Ik meen dat wel iets andere benadering nodig is om het onderliggende perspectief scherp te stellen. Het al dan niet onmiddellijk liquide kunnen maken van een bezitting is de enige maatstaf voor een differentiatie in het inkomensbegrip en het winstrealisatiemoment voor de twee subcategorieën (monetair equivalente bezittingen en de niet-monetaire bezittingen).

Een virtuele toer door de huidige boxen leidt tot de volgende waarnemingen:

- Vastgoed kan courant bezit zijn, maar de eigen woning zal vanuit het perspectief van de eigenaar als niet onmiddellijk liquide te maken bezit gelden.
- Bezittingen in de huidige box 1, andere dan de eigen woning. Voor de toerekening aan box 1 is bepalend of de bezittingen tot een onderneming of werkzaamheid behoren of niet. De waardering van de ondernemingsbezittingen en het vaststellen van de (jaar)winst vindt plaats aan de hand van GKG en de jurisprudentie. Belangrijker nog is dat alle bezittingen die tot de onderneming behoren een functioneel geheel vormen, en als geheel normaliter als niet-courant gelden of in ieder geval als niet onmiddellijk liquide te maken bezit kwalificeren. Een ondernemer wil in het algemeen zijn onderneming voortzetten (continuïteitsgedachte).
- Een aanmerkelijkbelanghouder (ab-houder) bezit vermogensrechten in een aandelenvennootschap. Als deze beursgenoteerd is, kan dat een courant bezit zijn, maar voor de ab-houder kunnen er zwaarwegende (subjectieve) factoren zijn om niet tot vervreemding over te gaan.
- In box 3 zitten de overige bezittingen, oneerbiedig de restcategorie: spaartegoeden, beursaandelen, cryptovaluta's, vastgoed etc. Grotendeels betreft dit bezittingen die liquide zijn (geld), onmiddellijk

¹⁸ Ik laat gedefiscaliseerde bezittingen – pensioenen en bezittingen die niet als belegging kwalificeren voor box 3 – buiten beschouwing.

liquide te maken zijn (beursgenoteerde aandelen) of op redelijk afzienbare termijn liquide gemaakt kunnen worden (beleggingspand). Er zitten uiteraard ook categorieën die niet courant zijn. Bijvoorbeeld een geërfd familiehuus¹⁹ (geen eigen woning voor box 1), incurante aandelen in vennootschappen, vorderingen etc.

Met betrekking tot de kapitaalbox: monetair equivalente bezittingen volg ik grotendeels het gedachtegoed van Bavinck:²⁰ banktegoeden, courante effecten en daaraan toerekenbare schulden horen tot de kapitaalbox. Ik zie daarnaast geen zwaarwegende conceptuele bezwaren om alle bezittingen uit de huidige box 3 die als monetair equivalent bezit kwalificeren daar ook onder te plaatsen. Maar ook verhuurd vastgoed, mede met het idee dat het verkopen van vastgoed in verhuurde staat betrekkelijk gemakkelijk te realiseren is.²¹²² Ik zie geen reden om beleggers die direct investeren in onroerend goed een aantrekkelijkere fiscale behandeling te geven dan andere vormen van passief beleggen, bijvoorbeeld in beursgenoteerde vastgoedvennootschappen.

Onder de niet monetaire bezittingen zou ik dus de volgende bezittingen plaatsen (kwalificatie volgens de huidige boxen):

- Vastgoed voor eigen gebruik, de eigen woning (thans box 1) en bepaalde woningen die nu in box 3 zitten die nog steeds voldoen aan het 'eigen gebruik' criteria;
- Bepaalde ondernemingsbezittingen, specifiek vastgoed in eigen gebruik (thans box 1);²³
- Belangen die nu kwalificeren voor box 2.

5.2 Vormgeving van de kapitaalbox

Ter wille van de beheersbaarheid en eenvoud, meen ik dat bij de inkomensbepaling waar mogelijk geleund moet worden op bestaande concepten van GKG.

Kapitaalbox: monetair equivalente bezittingen

Voor de kapitaalbox: monetair equivalente bezittingen zal dan niet tot een andere conclusie moeten leiden dan wat al voorgesteld is met de uitzondering van onroerend goederen die ter beschikking worden gesteld (verhuurd), waar ik dus niet de (hoofd)regel volg dat deze vermogensbestanddelen onder de vermogenswinstbelasting moeten vallen. Er is een pragmatische en maatschappelijke reden voor vermogensaanwasbelasting.

Investerings- en onderhoud beïnvloeden de waarde van een vastgoedobject. Mede door de klimaatcrisis, staan eigenaren en gebruikers van vastgoed voor een enorme uitdaging om in energiebesparende maatregelen te investeren. Om een voorbeeld te geven: in het Bouwbesluit 2012 staat dat

¹⁹ Vanuit het perspectief van de eigenaar.

²⁰ C.B. Bavinck, De vermogensrendementsheffing of een alternatief, WFR 2019/22.

²¹ Dit dwingt tot een jaarlijkse herberekening, maar in deze tijden van informatie- en dataontwikkeling is er mijns inziens geen reden om dit als een struikelblok te zien voor een toekomstig systeem. Zie echter T.M. Berkhout, NTFR 2022/2537, 'Box 3-heffing vastgoed: van pretbox naar doos van Pandora?'.
²² Door de verhoging van de overdrachtsbelasting naar 10,4% rijst de vraag of beleggingsvastgoed als courant kan worden beschouwd.

²³ Ik ontleen enkele elementen van een duale inkomstenbelasting aan S. Cnossen en P. B. Sørensen, Echte duale inkomstenbelasting, Ontwerp voor een beter belastingstelsel (bundel uitgegeven door ESB onder verantwoordelijkheid van S. Cnossen en B. Jacobs.), 2019.

kantoorgebouwen minimaal energielabel C moeten hebben en vanaf 1 januari 2023 handhaven gemeenten en omgevingsdiensten op deze verplichting. Woningcorporaties en particuliere verhuurders mogen misschien vanaf 2030 geen woningen verhuren met label E, F, of G.²⁴

Investerings- en onderhoudskosten in het algemeen meer dan de daarmee samenhangende meerwaardeontwikkeling van het object. In theorie kan de investeerder het belastbare inkomen sturen door zijn investeringsbeleid, indien de investering meetelt bij de bepaling van het inkomen. De investering wordt in één keer ten laste van het resultaat gebracht²⁵. Kan een maatregel als deze de bouwproductie stimuleren (wat uitdrukkelijk de bedoeling is)?

Kapitaalbox: niet monetair equivalente bezittingen

Toerekening

De reikwijdte van deze box dient beperkt te blijven tot bezittingen waarin het kapitaalelement geïsoleerd kan worden. Een bepaalde autonomie van het object is dus vereist. De volgende afbakening kan worden overwogen:

1) Vastgoed in eigen gebruik

Dit is de subcategorie waar de eigen woning onder valt, maar ook vastgoed in eigen gebruik in de ondernemingssfeer, en tweede woningen die in de regel niet aan derden ter beschikking worden gesteld. Denk aan een studentenwoning voor een kind of een geërfd familiehuis dat in de weekenden wordt gebruikt.

2) Aanmerkelijk belang / aandelen

Dat kan zowel een aanmerkelijk belang betreffen als aandelen gehouden in de ondernemingssfeer.²⁶

Daarnaast zou een bredere toepassing mogelijk moeten zijn vergeleken met de huidige box 3. Stel dat in een familie alle 40 (achter)neven en (achter)nichten evenveel aandelen in een BV houden, dus 2,5% per persoon en minder dan de 5% vereist voor box 2. Het is goed denkbaar dat sprake is van bepaalde afspraken binnen de familie over aansturing van de onderneming, die duiden op een organisatie (samenwerking).²⁷ Voor deze situaties, waarbij de oorsprong van het aandelenbezit anders is dan louter beleggen, kan het aandelenbelang worden toegerekend aan de kapitaalbox: niet-monetaire bezittingen.²⁸ Ik meen dat we deze redenering ook kunnen doortrekken naar al dan niet innovatieve start-ups. Een investering van een individu in start-up zal vaak voortvloeien vanuit een achterliggend ecosysteem (gekscherend: horen de eerste investeerders niet tot de kring: friends, fools or family?). Ik vind het concept van samenwerking (bij benadering, de vroegere niet-ter-belegging eis) belangrijker en betekenisvoller dan definities te introduceren in de fiscale wetgeving wat bedoeld wordt met familie(bedrijf) of innovatieve start-ups.

²⁴ De Jonge: vanaf 2030 geen woningen meer verhuren met slecht energielabel (nos.nl)

²⁵ De investering zal naar verwachting leiden tot een waardestijging van het bezit. Er is sprake van een verlies indien de investering groter is dan de waardestijging,

²⁶ Hier ook zou ik willen voorstellen om het begrip aanmerkelijk aandelenbelang gelijk te trekken met het begrip deelneming in de vennootschapsbelasting. Dit mede met het oog op de uitbreiding van het begrip deelneming onder de gesplitst-belangdoctrines, met name bepaalde derivaten (Het Falcons-arrest, HR 22 november 2002, nr. 36 272, BNB 2003/34).

²⁷ Naar analogie met de samenwerkende groep van artikel 10a, lid 6 Wet Vpb.

²⁸ Een herinvoering van de kwalitatieve toets van de 'niet-ter-belegging' eis die de deelnemingsvrijstelling vroeger kende.

3) Schulden die aan de hierboven genoemde onderdelen toe te rekenen zijn.

De schulden volgen het onderliggende bezit. Dit onderdeel lijkt onderbelicht te zijn in de voorstellen.

Ook andere ondernemingsbezittingen kunnen significante kapitaalelementen bevatten. Denk aan voorraden, bedrijfsmiddelen en immateriële bezittingen zoals goodwill. Deze beschouw ik als dusdanig verweven met de onderneming (de organisatie van arbeid en kapitaal), dat ze volledig aan de “rest” arbeidbox moeten worden toegerekend.²⁹

Waardering

Op grond van het voorzichtigheidsbeginsel kan voor bovengenoemde bezittingen als waarderingsstelsel (historische) kostprijs worden toegepast, dat GKG kent voor bedrijfsmiddelen. Ik zou deze waarderingsgrondslag daarom als het startpunt willen aandragen, met een ‘twist’. Ter illustratie, de waardering voor het vastgoed wordt dan:

Kostprijs

+/- Investerings/verbeteringen³⁰

+/- Rentekosten van toerekenbare schulden

= Boekwaarde

Inkomen

Het inkomen bestaat uit eventuele jaarlijkse vruchten in geld, bijvoorbeeld tijdelijke verhuuropbrengsten, en het vervreemdingsvoordeel bij verkoop. Dat geldt ook voor de deelnemingen, waarbij het dividend de jaarlijkse vrucht is.

Door toepassing van GKG wordt meteen toegang geboden tot:

- Andere uitgangspunten die de rechtszekerheid vergroten. Daarmee bedoel ik onder andere het relevante onderscheid verbetering versus onderhoud bij vastgoed.
- Winstuitstel mogelijkheden, bijvoorbeeld de ruilarresten bij het verwerven van een nieuwe woning.

Ik kies heel bewust om niet het waarderingsstelsel ‘kostprijs minus afschrijvingen, dan wel lagere bedrijfswaarde’ of vergelijkbare waarderingsmethode te hanteren, om de volgende redenen:

- Afschrijvingen worden beschouwd geen indicator te zijn van de waardeontwikkeling maar van slijtage door gebruik³¹. In mijn voorstel vindt géén (forfaitaire) heffing plaats op het woongenot of het gebruiksrecht; daarom worden de gebruikskosten, bijvoorbeeld de afschrijving, niet in aanmerking genomen in de kapitaalbox.³²
- Afwaarderingen – het verlies komt pas tot uitdrukking bij het vervreemden van het vastgoed. Dit om de regelgeving eenvoudig te houden.³³

²⁹ Bij bedrijven vindt op dit moment veel waarde-creatie aan immateriële bezittingen (platformen, software, etc). Dit wordt dan alleemaal toegerekend aan de arbeidbox.

³⁰ Ook voor de eigen woning zal dit nader moeten worden gedefinieerd.

³¹ HR 10 augustus 2007, nr. 41 283, BNB 2007/302.

³² Ik sluit niet uit dat afschrijving in de arbeidbox moet komen. Dat heeft dan weerslag op de afbakening van wat kwalificeert als investering/verbetering.

³³ Zie J.M. van der Heijden, Afwaarderen van bedrijfsmiddelvastgoed: openstaande vragen, WFR 2022/114.

Het onderhoud en overige kosten zijn niet aftrekbaar (en ook niet een te activeren post), ook omdat dat als een kost wordt gezien die in relatie staat tot het gebruik.

De activering van rentekosten is een andere grote wijziging ten opzichte van de huidige eigenwoningregeling en goed koopmansgebruik. Indien vervreemdingsvoordelen worden belast, vind ik conceptueel dat alle directe kosten toerekenbaar aan dat voordeel op het vervreemdingsmoment op het te belasten voordeel in mindering dienen te komen. Gezien het uitstellen van het realisatiemoment, kan de balans tussen een harde scheiding van de boxen alleen worden bewerkstelligd door activering van rentekosten.³⁴ Dit is mijns inziens geen cadeautje: de rentekosten op leningen leiden in het algemeen tot een echte cash out.

Ik denk dat met het bovenstaande een betere invulling wordt gegeven aan totaalvoordeel-benadering in het voorstel en aan het uitgangspunt dat uitsluitend kosten die verband houden met de inning, het behoud en de verwerving van het resultaat, in aftrek mogen komen.

■ 6 Tariefstelling

Op grond van pragmatisme en realisme, kom ik tot de volgende opstelling:

- tarief vennootschapsbelasting = tarief kapitaalbox;
- tarief arbeidbox (hoogste tarief) moet hoger zijn dan het tarief kapitaalbox;
- combinatie tarief vennootschapsbelasting en tarief kapitaalbox moet ongeveer gelijk zijn aan het tarief arbeidbox;
- combinatie tarief kapitaalbox en tarief successiebelasting (dit nieuwe element volgt niet uit de voorgaande analyse maar wordt hierna toegelicht) moet ongeveer gelijk zijn aan het tarief arbeidbox.

De overwegingen die hieraan ten grondslag liggen, zijn de volgende:

Kapitaalbox

- Het (betrekkelijk lage) tarief in de kapitaalbox beoogt de investeringsbereidheid op peil te houden³⁵ en een stabiele basis te bieden voor een vrij verkeer van kapitaal, met andere woorden, de belastingplichtige in Nederland niet te ontmoedigen in de allocatie van middelen. Het tarief is een reflectie van internationale verhoudingen en kan 'meebewegen' om Nederland concurrerend te houden.
- Bij niet-monetaire bezittingen worden financieringslasten toegevoegd aan de (historische) kostprijs van de kapitaalgoederen. Hierdoor wordt een evenwichtig(er) systeem gecreëerd, omdat vermogenswinsten met inachtneming van alle toerekenbare kosten berekend. Daartegenover staat dat renteaftrek wordt doorgeschoven naar het moment van winstrealisatie op de

³⁴ Geen hypotheekrenteaftrek is dan mogelijk in de arbeidbox.

³⁵ Het IBO (Interdepartementaal beleidsonderzoek) Vermogensverdeling: 'Licht uit, spot aan' toont aan dat de categorieën Spaargeld en beleggingen (box 3) 10% en Overig onroerend goed (box 3) 5% een relatief bescheiden aandeel hebben in het totale vermogen van alle Nederlanders. Ik meen dat een zinvolle aanwending met een hoger rendement gestimuleerd moet worden.

kapitaalgoederen; een vergaande vorm van matching. De (hypotheek)renteaf trek in de huidige vorm verdwijnt.³⁶

- Een aantal andere faciliteiten gericht op kapitaalgoederen kan verdwijnen: de landbouvvrijstelling en andere faciliteiten verband houdend met kapitaalgoederen, bijvoorbeeld: energie-investeringsaftrek (EIA) en milieu-investeringsaftrek (MIA). Het relatief lage(re) tarief moet voldoende stimulerend zijn. Daarmee wordt ook de kans verlaagd op (onbedoelde) versturende effecten van dergelijke fiscale faciliteiten.
- Het investeren via een BV wordt ontmoedigd door een cumulatie van vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting.

Arbeidbox

- Het tarief van de arbeidbox kan alleen worden teruggebracht indien voldoende andere middelen kunnen worden geheven om de begroting in balans te houden. De vermindering van het aantal faciliteiten in de kapitaalbox zou naar verwachting ruimte kunnen bieden voor een zinvolle vermindering van de belasting op arbeid.
- Misschien belangrijker, de strikte scheiding tussen arbeid en kapitaal biedt mogelijkheden om de opbrengst van nieuwe belastingvormen, bijvoorbeeld een verbruiksbelasting, veel gericht in te zetten om de belasting op enkel arbeid te verminderen.

Erfbelasting

- Het lager belasten van het inkomen uit kapitaal dan inkomen uit arbeid is politiek impopulair.³⁷ Het verschuiven van miljarden aan belastingheffingen van werkenden naar vermogenden kan echter de investeringsbereidheid schaden. De erfbelasting zorgt hier als tegengewicht voor het lagere tarief in kapitaalbox. Daarmee vermindert de vermogensongelijkheid en ontstaat balans op de langere termijn, en dit biedt een rechtvaardiging voor het verschil in tarieven in de inkomstenbelasting.
- De indeling impliceert dat de vrijstellingen voor de erfbelasting spaarzaam moeten worden ingezet voor vermogen in de kapitaalbox en het doel moet zijn om het evenwicht tussen de heffing op arbeid en de heffing op kapitaal te behouden.³⁸
- De beslissing om te sparen, dus niet consumeren, en investeren, is een kortetermijnbeslissing. Het doorgeven van vermogen aan de volgende generatie (na het overlijden) is daarentegen een langetermijnbeslissing. Het schijnt dat waarden en normen meer tot uitdrukking komen in de langetermijnbeslissingen.³⁹ Als de algemene maatschappelijke opvatting is dat de erfbelasting als middel dient om evenwicht (en rechtvaardigheid) te creëren, is het dan onredelijk te verwachten dat belastingplichtigen niet alles uit de kast zullen halen om de verschuldigde erfbelasting te verlagen?

18 oktober 2023

³⁶ Ik meen dat wij de fiscale wetgeving eenvoudiger kunnen maken dan nu het geval is, namelijk door standaardisatie van het inkomensbegrip. Maar dit is vooral ingegeven door de overtuiging dat aanpassingen van de inkomstenbelasting niet zinvol zijn zonder de 'vlucht' naar de vennootschapsbelasting in te dammen.

³⁷ 'Zuidaspartners gaan nu ook een beetje normaal belasting betalen'; Het Financiële Dagblad, 20 september 2022.

³⁸ P.G.H. Albert, Fiscale armoede, NTFR 2023/323.

³⁹ Tal Eyal et al, When values matter: Expressing values in behavioral intentions for the near vs. distant future, Journal of Experimental Social Psychology. 2009 Jan; 45(1): 35-43.